

Jaarverslag 2015 Kiesraad

Jaarverslag Kiesraad 2015

Uitgave en redactie

Kiesraad

Fotografie

Henriëtte Guest, Phil Nijhuis, Kiesraad

Contact

Secretariaat Kiesraad

Postadres

Postbus 20011, 2500 EA Den Haag

Bezoekadres

Herengracht 21, 2511 EG Den Haag

T 070 426 6266

F 070 345 0879

E kiesraad@kiesraad.nl

www.kiesraad.nl

Den Haag, maart 2016

ISBN/EAN: 978-90-78056-20-1

Niets uit dit jaarverslag mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder uitdrukkelijke vermelding van de bron.

Inhoudsopgave

	Voorwoord	5
1.	Het jaar 2015 in vogelvlucht	7
2.	Organisatie	10
3.	Verkiezingen	14
4.	Adviezen	19
5.	Aanduidingen en benoemingen	25
6.	Rechtszaken	27
7.	Kennis en communicatie	30
8.	Netwerk - nationaal en internationaal	34
9.	Financiën	36

Den Haag

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Reçu/adres: Postbus 12628, 2500 DL, Den Haag

6779
I.N. Cognito
Dorpestraat 178
2345 JK 'S-GRAVENHAGE

PAS

Stempas

256218-G07KK 2562UJ131

Voorwoord

Het afgelopen jaar bracht voor de Nederlandse verkiezingsautoriteiten niet alleen de nieuwheid van de combinatie van provinciale statenverkiezingen en waterschapsverkiezingen, ook trad de Wet raadgevend referendum (Wrr) in werking. Het in 2005 gehouden nationale referendum over het Verdrag tot vaststelling van Grondwet voor Europa was tot dusver enig in zijn soort. Het betrof een raadplegend referendum dat op initiatief van Tweede Kamerleden werd gehouden op basis van een wet die alleen met dat ene specifieke doel, het raadplegen van de kiezers over 'de Europese Grondwet', in het leven was geroepen. Na dat referendum leek in de politiek het enthousiasme voor het creëren van een permanente voorziening voor het houden van nationale referenda niet erg groot. Maar op 1 juli 2015 zagen we dan toch de inwerkingtreding van de Wrr, na een parlementaire behandeling die 10 jaar duurde. De Wrr maakt het mogelijk dat een door het parlement aangenomen wet of een verdrag aan een zogenoemd raadgevend referendum wordt onderworpen, waarbij de bevolking zich mag uitspreken voor of tegen die wet. Nu heeft Nederland in tegenstelling tot sommige andere landen niet echt een 'referendumcultuur', maar de nieuwe mogelijkheid werd vrijwel meteen aangegrepen door een actiecomité dat erin slaagde om de wettelijk voorgeschreven drempel van 300.000 geldige definitieve verzoeken ruimschoots te halen. Daarmee, zo stelde de Kiesraad op 14 oktober 2015 vast, was het referendum inzake de wet tot goedkeuring van de samenwerkingsoverkomst tussen de EU en Oekraïne een feit.

De uitvoering van de Wrr heeft al tot tal van vragen geleid, bijvoorbeeld over de kosten voor gemeenten en het gebruik van een *app* die de indiening van inleidende en definitieve verzoeken vergemakkelijkt. Het behoeft verder natuurlijk geen verwondering te wekken dat een eerste toepassing van een wet in de praktijk schoonheidsfoutjes aan het licht brengt. Ook bij de Wet raadgevend referendum is dat het geval. Zo is de in de wet gebruikte terminologie niet overal eenduidig en is de wettelijke termijnstelling op een aantal punten wel heel krap, zo heeft de Kiesraad het afgelopen jaar mogen ervaren.

De Kiesraad heeft de gewoonte ontwikkeld om alle verkiezingen te evalueren en over de resultaten een spontaan advies uit te brengen. Dat zal zeker ook gaan gebeuren met betrekking tot de uitvoering van de Wrr. Ongetwijfeld zal in deze evaluatie ook worden stil gestaan bij de tot dusver voorgeschreven wijze van indiening van referendumverzoeken. Elektronische toezending van verzoeken aan de organisatoren van de actie, gevolgd door het printen ervan en de indiening op papier bij de Kiesraad, waarna alle ingediende papieren verzoeken vervolgens weer ter controle wordt omgezet in elektronische bestanden, lijkt een nogal omslachtige procedure, die zelfs zekere risico's in zich bergt.

De verkiezingsautoriteiten op gemeentelijk niveau zullen in 2016 de eerste ervaringen gaan opdoen met de uitvoering van de Wrr. De Kiesraad maakt voor zijn evaluatieadviezen altijd dankbaar gebruik van de informatie die hij van de andere verkiezingsorganen binnen krijgt. Vanzelfsprekend staat de Kiesraad weer open voor alle tips en suggesties die kunnen bijdragen aan een betrouwbaar en vertrouwenwekkend stemproces.

H.R.B.M. Kummeling,
Voorzitter Kiesraad

1. Het jaar 2015 in vogelvlucht

Het jaar 2015 was in een aantal opzichten een bijzonder jaar. Op 18 maart vonden voor het eerst gecombineerde verkiezingen plaats voor provinciale staten en de algemene besturen van de waterschappen. Voor veel gemeenten was het de eerste keer dat zij twee verkiezingen gelijktijdig moesten voorbereiden. De gecombineerde verkiezingen leidden tot meer behoefte aan informatieverstrekking en ondersteuning door de Kiesraad van gemeenten, politieke partijen en kiezers. De informatieverstrekking gebeurde vooral vanuit het Informatiepunt Verkiezingen, een samenwerkingsverband van de Kiesraad met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (verder te noemen: BZK), dat actief was van najaar 2014 tot april 2015.

Beide verkiezingen zijn over het algemeen goed verlopen, zo bleek uit evaluaties van de Kiesraad, de Unie van Waterschappen en het ministerie van BZK.¹ Naar het oordeel van de Kiesraad verliep ook de samenwerking tussen de gemeenten en de waterschappen over het geheel genomen goed. Gemeenten, die voor het eerst verantwoordelijk waren voor een deel van de organisatie van de waterschapsverkiezingen, bleken goed voorbereid op het gelijktijdig organiseren van de twee verkiezingen.

Verder vonden op 18 maart verkiezingen voor de drie eilandsraden van Saba, Sint Eustatius en Bonaire plaats.

Op 26 mei vond de Eerste Kamerverkiezing plaats. Bij deze verkiezing trad de Kiesraad op als centraal stembureau en was daarmee verantwoordelijk voor de registratie van partijnamen, de vaststelling van de kandidatenlijsten en de verkiezingsuitslag. Op 6 juli deed de Kiesraad zijn evaluatieadvies over deze verkiezing aan de minister van BZK toekomen.²

Tot slot werden op 18 november herindelingsverkiezingen georganiseerd in de gemeenten Bussum, Muiden, Naarden, Edam-Volendam en Zeevang. Deze herindelingen kregen op 1 januari 2016 hun beslag. Bij deze herindelingen werden de gemeenten Bussum, Muiden en Naarden samengevoegd tot de nieuwe gemeente Gooise Meren, en de gemeenten Edam-Volendam en Zeevang tot de nieuwe gemeente Edam-Volendam.

Raadgevend referendum

Op 1 juli 2015 trad de Wet raadgevend referendum in werking. Sinds die datum kunnen kiesgerechtigden over vrijwel alle nieuw aangenomen wetten (en verdragen) een referendum aanvragen. Er kan bijvoorbeeld geen referendum gehouden worden over wetten die gaan over de Grondwet, de begroting of over het Koningshuis. De uitvoering van deze Wet raadgevend referendum is voor een belangrijk deel in handen van de Kiesraad gelegd. Zo bepaalt de Raad of voldoende inleidende dan wel definitieve verzoeken voor een referendum worden ingediend en uiteindelijk stelt de Raad de uitslag van een referendum vast. Voor één referendabele wet werden voldoende inleidende en definitieve verzoeken ingediend: de wet tot goedkeuring van de Associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne. Dit referendum vindt plaats op 6 april 2016.

Onderzoek en advies strafbepalingen

Op 12 juni bood de Kiesraad minister Plasterk van BZK een advies aan over een onderzoek³ naar de strafbepalingen in het verkiezingsproces. In het advies wordt gepleit voor aanscherping van de strafbaarstelling van misbruik van de volmachtregeling en voor verruiming van de mogelijkheden tot uitsluiting van het kiesrecht. Op 18 juni organiseerde de Kiesraad, in samenwerking met de Vrije Universiteit Amsterdam, het symposium 'ronselen volmachtstemmen en ontzetting uit het kiesrecht'.

¹ Kiesraad: <https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Advies%20n.a.v.%20verkiezingen%20voor%20provinciale%20staten%2C%20waterschappen%20en%20eilandsraden.pdf> en <https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Eindrapportage%20Informatiepunt%20Verkiezingen%202015.pdf>. Unie van Waterschappen: <https://www.uvw.nl/wp-content/uploads/2015/10/Evaluatie-waterschapsverkiezingen-2015.pdf>. Ministerie van BZK: Kamerstukken II 2015-2016, 31 142, nrs. 50 t/m 52.

² Zie website Kiesraad: <https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Advies%20evaluatie%20Eerste%20Kamerverkiezing%20van%2026%20mei%202015.pdf>.

³ Het onderzoek is gepubliceerd in de bundel 'Strafbepalingen in het verkiezingsproces. Ontstaan, functioneren en toekomst'. https://www.kiesraad.nl/advies_publicatie/strafbepalingen-het-verkiezingsproces.

over het onderzoek en het daarop gebaseerde advies. Sprekers Thom de Graaf (Eerste Kamerlid D66), Solke Munneke (universitair hoofddocent staats- en bestuursrecht, Vrije Universiteit Amsterdam) en Henk Kummeling (voorzitter van de Kiesraad) gingen met de zaal in discussie over het stemmen bij volmacht en mogelijkheden om iemand (tijdelijk) zijn kiesrecht te ontnemen, met name in geval van kiesrechtdelicten.

Elektronisch stemmen en tellen

In opdracht van minister Plasterk van BZK heeft de Commissie-Van Beek in 2013 onderzocht of en hoe er (opnieuw) elektronisch gestemd kan worden. De Commissie-Van Beek concludeerde in zijn rapport dat de tijd rijp is om weer elektronische apparatuur te gebruiken bij het stem- en telproces. De Commissie adviseerde om gebruik te gaan maken van een stemprinter waarmee de kiezer zijn keuze bepaalt en waarmee een papieren stembiljet wordt geprint. De kiezer deponeert daarna het uitgeprinte stembiljet in de stembus. De stemprinter slaat de stem niet op en telt ook geen stemmen. Tellen gebeurt door de papieren stembiljetten te scannen. Op 12 mei 2015 stelde de minister van BZK de 'Deskundigengroep Elektronisch Stemmen en Tellen in het stemlokaal' in met als taak het opstellen van technische specificaties voor de nieuw voorgestelde stemtechniek. In 2015 zijn gesprekken gevoerd met enkele leden van de Deskundigengroep.

Modernisering Kieswet

In voorgaande jaren heeft de Kiesraad met een zekere regelmaat aandacht gevraagd voor een gehele herziening van de Kieswet. De laatste totale herziening van deze wet dateert al weer van 1989 en sindsdien is de wet al ruim zestig keer gewijzigd. De minister van BZK heeft desgevraagd aan de Eerste Kamer en Tweede Kamer toegezegd dat hij in overleg met de Kiesraad na zou gaan welke onderdelen van de Kieswet bij voorrang gewijzigd moeten worden. In 2015 is ambtelijk overleg hierover gestart.

Eind 2015 lagen 6 wetsvoorstellen tot gedeeltelijke wijziging van de Kieswet bij het parlement:

- initiatiefwetsvoorstel van het lid Taverne om stemmen via internet voor kiezers buiten Nederland mogelijk te maken;
- initiatiefwetsvoorstel uitvoering Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap;
- initiatiefwetsvoorstel lid Klein over afschaffing van de kieskringen;
- initiatiefwetsvoorstel lid Klein over elektronisch inleveren van kandidatenlijsten of daarmee samenhangende bescheiden;
- wijziging van de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming voor experimenten met een nieuw stembiljet;
- wetsvoorstel over het afschaffen van de mogelijkheid voor politieke partijen om lijstencombinaties te vormen.

Adviezen

De Kiesraad heeft in 2015 14 adviezen uitgebracht; dit waren er meer dan ooit. Twee adviezen – naar aanleiding van initiatiefwetsvoorstellen van het Kamerlid Klein – werden uitgebracht aan de Tweede Kamer. De overige 12 adviezen zijn uitgebracht aan de minister van BZK.

2. Organisatie

De Kiesraad heeft een aantal wettelijke taken:

- de Raad treedt op als centraal stembureau bij de verkiezingen van de Eerste Kamer en Tweede Kamer, verkiezingen van de (26) Nederlandse leden van het Europees Parlement en voor referenda op grond van de Wrr;
- de Raad toetst en registreert aanduidingen en logo's van politieke partijen;
- de Raad besluit over de geldigheid van ingeleverde kandidatenlijsten evenals over de nummering daarvan;
- de Raad stelt formulieren beschikbaar voor het indienen van verzoeken tot het houden van een referendum;
- de Raad stelt in voorkomende gevallen het aantal ingediende geldige inleidende en definitieve verzoeken vast;
- de Raad stelt officiële verkiezingsuitslagen vast;
- de Raad benoemt de nieuw gekozen leden van de vertegenwoordigende organen;
- de Raad adviseert de regering en het parlement over uitvoeringstechnische zaken op het gebied van kiesrecht en verkiezingen. Hierbij gaat het vooral om conceptwetsvoorstellen en evaluaties na afloop van de verkiezingen.

Overige taken

De Kiesraad treedt het gehele jaar door op als kennis- en informatiepunt over kiesrecht en verkiezingen, voor gemeenten, provinciale griffies, politieke partijen, kiezers en media. In verkiezingstijd wordt samen met het ministerie van BZK een Informatiepunt Verkiezingen ingesteld. De rapportage van het Informatiepunt Verkiezingen, ingesteld voor de gecombineerde provinciale statenverkiezingen en waterschapsverkiezingen⁴, wijst uit dat in de periode van 1 oktober 2014 tot 1 april 2015 2.342 vragen zijn beantwoord, waarvan het grootste deel (1.702) betrekking had op de gecombineerde verkiezingen.

Kaderwet zelfstandige bestuursorganen en Kaderwet adviescolleges

De Kiesraad is als centraal stembureau onder de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen gebracht.⁵ Enkele onderdelen van deze wet zijn niet van toepassing⁶, vanwege de noodzakelijkerwijs onafhankelijke positie van de Kiesraad. Daarnaast valt de Kiesraad deels wel⁷ en deels niet⁸ onder de werking van de Kaderwet adviescolleges. Ook deze uitzonderingen hangen samen met de bijzondere positie van de Kiesraad in ons staatsbestel.

Relatie met het ministerie van BZK

Het ministerie van BZK houdt toezicht op alle zelfstandige bestuursorganen die een taak uitvoeren waarvoor de minister politiek verantwoordelijk is. De bijzondere positie die de Kiesraad in het Nederlandse staatsbestel inneemt en de daarmee samenhangende noodzakelijke onafhankelijkheid zijn van invloed op deze toezichtsrelatie. In een 'Toezichtsarrangement' tussen de Kiesraad en ministerie is deze relatie vormgegeven. Het streven is om met ingang van het begrotingsjaar 2018 de onafhankelijkheid van de Kiesraad op het gebied van bedrijfsvoering verder te versterken door de Kiesraad onder te brengen bij hoofdstuk II-B, 'Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten' van de rijksbegroting.

Leden

De Kiesraad bestaat uit zeven leden, die voor een periode van vier jaar bij Koninklijk besluit worden benoemd. Benoeming vindt plaats op basis van deskundigheid op het gebied van kiesrecht en verkiezingen en daaraan gerelateerde of daarvoor relevante beleidsterreinen. Ook maatschappelijke kennis en ervaring spelen een rol bij de benoeming van de leden.

⁴ Zie Kamerstukken II 2014-2015.

⁵ Wet van 3 juli 2013, Stb. 289.

⁶ Kaderwet zelfstandige bestuursorganen, de artikelen 12, 21 en 22.

⁷ Kaderwet adviescolleges, artikelen 15, eerste, derde, vierde en vijfde lid, en 16.

⁸ Kaderwet adviescolleges, artikelen 21 en 29.

Per 1 april 2015 is de heer prof. mr. R. Nehmelman toegetreden als lid van de Raad als opvolger van mw. mr. drs. A.G. van Dijk.

Op de foto van links naar rechts: Willem Stoker, Trudy Blokdijk, Remco Nehmelman, Henk Kummeling, Jan te Veldhuis, Monique Leyenaar en Peter Castenmiller.

De Raad kende in 2015 de volgende samenstelling:

Prof. mr. H.R.B.M. Kummeling. Voorzitter. Benoemd in 2005. Henk Kummeling is hoogleraar staatsrecht en vergelijkend staatsrecht aan de Universiteit Utrecht. Daarnaast is hij universiteits- hoogleraar aan dezelfde universiteit.

Mr. G.M.M. Blokdijk. Vicevoorzitter. Als lid benoemd in 2006. Trudy Blokdijk adviseert en evalueert Raden van Toezicht en Raden van Commissarissen en vervult verschillende toezichts- en bestuursfuncties. Ze geeft gastcolleges bij onder meer Tias, Business School Tilburg University.

Prof. dr. M.H. Leyenaar. Als lid benoemd in 2005. Monique Leyenaar is hoogleraar Vergelijkende Politicologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Mr. A.J. te Veldhuis. Als lid benoemd in 2005. Jan te Veldhuis was van 1982 tot 2003 lid van de Tweede Kamer voor de VVD en was onder andere woordvoerder staatsrechtelijke aangelegenheden.

W.M.B. Stoker. Als lid benoemd in 2006. Willem Stoker was van 2000 tot en met 2015 als senior adviseur en hoofd Verkiezingen werkzaam bij Publiekszaken van de gemeente Utrecht.

Dr. P. Castenmiller. Als lid benoemd in 2013. Peter Castenmiller is werkzaam bij PBLQ-Zenc, adviesbureau voor innovaties in het publiek domein.

Prof. mr. R. Nehmelman. Als lid benoemd in 2015. Remco Nehmelman is hoogleraar publiek organisatierecht aan de Universiteit Utrecht.

Secretariaat

De Kiesraad wordt in zijn taken ondersteund door een secretariaat. Aan het hoofd van het secretariaat staat de secretaris-directeur, belast met de dagelijkse leiding.

De secretaris-directeur en de medewerkers van het secretariaat zijn formeel in dienst van het ministerie van BZK. Over hun werkzaamheden zijn zij echter uitsluitend verantwoording verschuldigd aan de Kiesraad.

Op de foto onderste rij van links naar rechts: Jeroen Kraaijeveld, Pamela Young, Patricia Chatrer-Mol, Melle Bakker, Karina de Klerk Wolters, Heleen Hörmann en Jan-Jouke Vos.

Bovenste rij van links naar rechts: Maaïke van Hoboken, Edward Brüheim, Henny Siero, Marjolein Walsmit-Brouwer, Marco Segers, Nicolette van Eenennaam-Sikkema, Roderick Al, Ellen Voogd, Ron de Jong, José Haring en Ronald Jansen.

Eind 2015 werkten 18 medewerkers bij het secretariaat in de volgende functies:

Mr. Melle Bakker. Secretaris-directeur

Drs. Pamela Young. plv. Secretaris-directeur, tevens clustercoördinator Juridische Zaken en ICT

Drs. Heleen Hörmann Bsc. Clustercoördinator Communicatie, Onderzoek en Ondersteuning, tevens communicatieadviseur

Mr. Roderick Al. Juridisch medewerker

Mr. Edward Brüheim. Senior juridisch adviseur

Patricia Chatrer-Mol. Beleidsondersteunend medewerker

Nicolette van Eenennaam-Sikkema. Applicatiebeheerder referenda

Mr. José Haring. Senior juridisch adviseur

Maaïke van Hoboken. Administratief medewerker referenda

Ronald Jansen. Senior adviseur Bedrijfsvoering

Dr. Ron de Jong. Wetenschappelijk onderzoeker

Karina de Klerk Wolters. Officemanager

Jeroen Kraaijeveld. Teamleider referenda

Mr. Marco Segers. Juridisch medewerker

Henny Siero. Beleidsondersteunend medewerker

Ellen Voogd. Administratief medewerker referenda

Mr. ing. Jan-Jouke Vos. IT-adviseur

Drs. Marjolein Walsmit-Brouwer. Communicatiemedewerker

Bij het Informatiepunt Verkiezingen waren tot april 2015 de volgende medewerkers werkzaam: Lucas Brouwers en Marjoleine van Leerdam.

3. Verkiezingen

In 2015 vonden de volgende verkiezingen plaats:

- woensdag 18 maart: gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen
- woensdag 18 maart: verkiezingen van de eilandsraden in Caribisch Nederland
- dinsdag 26 mei: Eerste Kamerverkiezing
- woensdag 18 november: gemeentelijke herindelingsverkiezingen in 5 gemeenten

Provinciale staten - en waterschapsverkiezingen

Op woensdag 18 maart 2015 vonden in 12 provincies en in 22 waterschappen⁹ verkiezingen plaats. Het was voor het eerst dat er waterschapsverkiezingen plaatsvonden in het stemlokaal op grond van de Kieswet.

Hoewel de Kiesraad noch bij de verkiezingen voor de provinciale staten noch bij die voor de waterschappen optreedt als centraal stembureau, brengen ook deze verkiezingen werkzaamheden voor (het secretariaat van) de Raad met zich mee. Burgers, gemeenten, waterschappen, politieke partijen en media deden in aanloop naar deze verkiezingen frequent een beroep op de Kiesraad als kennis- en informatiecentrum. Dat gold des te meer nu voor het eerst sprake was van gecombineerde verkiezingen in het hele land.

Gemeentegrenzen en waterschapsgrenzen

Een van de onderwerpen die in aanloop naar de gecombineerde verkiezingen tot veel vragen leidden, betrof het verschil in kiesgerechtigdheid voor beide verkiezingen. Doordat de grenzen van de gemeenten niet samenvallen met de grenzen van de waterschappen, moesten sommige gemeenten zelfs drie of vier verkiezingen organiseren. Bij de voorbereidingen is specifieke aandacht uitgegaan naar de 87 gemeenten met meerdere waterschappen binnen de gemeentegrenzen. Deze gemeenten moesten besluiten of zij de mogelijkheid van stemmen in een willekeurig stembureau binnen de gehele gemeente gingen handhaven. De meeste gemeenten kozen ervoor om dit wel te doen, in het belang van de kiezers.

Combinatie van verkiezingen

Uit evaluaties van de gecombineerde verkiezingen blijkt dat gemeenten die voor drie of vier waterschappen binnen hun gemeente verkiezingen moesten organiseren, vaker problemen ondervonden bij de voorbereiding dan gemeenten die maar twee verkiezingen hoefden te organiseren.¹⁰ Zo zorgde het werven van stembureauleden, het tellen van de stemmen, de bezorging van de kandidatenlijsten aan het adres van de kiezer en het bepalen van de kiesgerechtigdheid per waterschap voor meer problemen. Toch deden zich geen grote onvoorziene problemen voor en konden de gemeenten de problemen die ze tegenkwamen tijdig oplossen. Hierdoor bleven negatieve gevolgen voor het ordelijke verloop van het verkiezingsproces uit.

Registratie politieke partijen

Politieke partijen die zich al hadden geregistreerd bij de Kiesraad voor deelname aan de Tweede Kamerverkiezing, hoefden zich niet apart te registreren voor de provinciale staten- en waterschapsverkiezingen. Hun registratie bij de Kiesraad werkte door naar die verkiezingen. Met het oog hierop is in aanloop naar de verkiezingen een overzicht in de Staatscourant gepubliceerd van de bij de Kiesraad geregistreerde aanduidingen van politieke partijen.¹¹

⁹ Er zijn voor 22 van de 23 waterschappen met ingezetenen waterschapsverkiezingen gehouden. 10 gemeenten, geheel gelegen in Waterschap Vechtstromen, hoefden alleen de provinciale statenverkiezingen te organiseren, omdat er voor Vechtstromen in november 2013 reeds fusieverkiezingen werden gehouden.

¹⁰ Kiesraad: <https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Advies%20n.a.v.%20verkiezingen%20voor%20provinciale%20staten%2C%20waterschappen%20en%20eilandsraden.pdf> en <https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Eindrappage%20Informatiepunt%20Verkiezingen%202015.pdf>.

Unie van Waterschappen: <https://www.uvw.nl/wp-content/uploads/2015/10/Evaluatie-waterschapsverkiezingen-2015.pdf>.
Ministerie van BZK: Kamerstukken II 2015-2016, 31 142, nrs. 50 t/m 52.

¹¹ <https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/stcrt-2014-geregistreeerde%20aanduidingen.pdf>.

Experiment met centraal tellen

Bij de verkiezingen voor de provinciale staten en waterschappen deden 25 gemeenten¹² mee aan een experiment met het centraal tellen van de stemmen. In deze gemeenten vond het tellen van de stemmen plaats in twee rondes, eerst gedeeltelijk (op partijniveau) in de stembureaus en vervolgens geheel (op partijniveau en kandidaatsniveau) op één centrale locatie. Het idee achter het centraal tellen van stembiljetten is dat het telproces uniformer en efficiënter kan verlopen. Ook moet het ten goede komen aan de controleerbaarheid en transparantie van het telproces: voor kiezers, politici en media is het makkelijker om het tellen bij te wonen. De Kiesraad heeft meerdere adviezen uitgebracht over het experiment met centraal tellen van stemmen, zie hoofdstuk 4 van dit jaarverslag.

Verkiezingsuitslag

Na afloop van de verkiezingen heeft de Kiesraad de uitslagen van de provinciale statenverkiezingen opgenomen in de Databank verkiezingsuitslagen (www.verkiezingsuitslagen.nl).^{13 14} Het opkomstpercentage voor de provinciale statenverkiezingen bedroeg 47,8% (in 2011: 56%). De opkomst voor de waterschapsverkiezingen was met 43,5% bijna een verdubbeling ten opzichte van de waterschapsverkiezingen van 2008 (ca. 22,7%). Een flinke verhoging van dat opkomstpercentage was een van de met de gecombineerde verkiezingen beoogde doelstellingen. Opvallend was dat het percentage blanco of ongeldige stemmen bij de waterschapsverkiezingen (3,4%) hoger was dan bij de provinciale statenverkiezingen (0,6%).

Eilandsraadsverkiezingen

Op woensdag 18 maart vonden verkiezingen plaats voor de eilandsraden van Saba, Sint Eustatius en Bonaire. Op Bonaire vond een hertelling plaats van de uitgebrachte stemmen. Dit leidde echter niet tot een andere zetelverdeling. De opkomst bij deze verkiezingen was hoog resp. 91,3%, 65,5% en 78%.

Eerste Kamerverkiezing

Op 26 mei 2015 vond de verkiezing plaats voor de 75 leden van de Eerste Kamer. De Kiesraad stelt in zijn functie van centraal stembureau de uitslag van deze verkiezing vast. Daarnaast heeft de Raad bij deze verkiezing de volgende taken:

- registratie van namen ('aanduidingen') en logo's van politieke partijen
- onderzoek en beoordeling van de geldigheid van de kandidatenlijsten en de daarop voorkomende kandidaten
- de nummering van kandidatenlijsten
- toewijzing zetels en benoeming leden

De Kiesraad heeft in 2015 3 nieuwe aanduidingen geregistreerd voor de Eerste Kamerverkiezing. Op de dag van kandidaatstelling, 23 april 2015, leverden 13 politieke partijen hun kandidatenlijst bij de Kiesraad in. De beslissing over de geldigheid van de lijsten en daarop voorkomende kandidaten vond op 30 april plaats, in een openbare zitting van de Kiesraad. In deze zitting besloot de Raad tevens over de nummering. Eén van de lijsten werd ongeldig verklaard, waardoor er 12 partijen meededen aan de verkiezing. Op de lijsten stonden in totaal 261 kandidaten.

Verkiezingsuitslag

De Kiesraad heeft op 28 mei in een openbare zitting de officiële uitslag van de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer bekendgemaakt. Alle 570 kiesgerechtigde statenleden hebben hun stem uitgebracht. De opkomst was daarmee 100%. Van de 75 gekozen leden zijn 26 vrouw (35%). In 2011 was dit percentage 36%.

¹² Borne, Culemborg, Dantumadiel, Elburg, Epe, Ermelo, Goeree-Overflakkee, Heerenveen, Heerlen, Hof van Twente, Kampen, Lingewaard, Maassluis, Noordenveld, Ouder-Amstel, Overbetuwe, Putten, Raalte, Rhenen, Rucphen, Uden, Vlissingen, Voorschoten, Zaltbommel en Zoetermeer.

¹³ Zie website Kiesraad: <https://www.kiesraad.nl/nieuws/definitieve-uitslagen-provinciale-statenverkiezingen>.

¹⁴ Op termijn komen de uitslagen van de waterschapsverkiezingen ook in de Databank Verkiezingsuitslagen.

Gemeentelijke herindelingsverkiezingen

Op 18 november 2015 vonden 2 gemeenteraadsverkiezingen plaats met het oog op herindelingen van:

- gemeenten Bussum, Muiden en Naarden tot de nieuwe gemeente Gooise Meren
- gemeenten Edam-Volendam en Zeevang tot de nieuwe gemeente Edam-Volendam

De herindelingen gingen in op 1 januari 2016. In de nieuw gevormde gemeenten vonden geen reguliere gemeenteraadsverkiezingen plaats in 2014. De nieuwe fusiegemeenten sluiten weer aan bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2018. De opkomst bij deze herindelingsverkiezingen was 41% voor de gemeente Gooise Meren en 51% voor de nieuwe gemeente Edam-Volendam.

Verkiezingssoftware

Bij verkiezingen kunnen politieke partijen, gemeenten en hoofd- en centraal stembureau gebruikmaken van Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV). Politieke partijen kunnen OSV gebruiken voor het aanmaken van de kandidatenlijst(en). Gemeenten gebruiken OSV voor de invoer van de getelde stemmen in alle stembureaus. OSV is gebruikt bij de verkiezingen voor de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen en de verkiezing voor de leden van de Eerste Kamer.

Toetsing OSV

In 2014 is door de minister van BZK een aantal nieuwe eisen gesteld aan software die gebruikt wordt bij de vaststelling van de uitslag en zetelverdeling. De aangepaste software is in 2015 voorgelegd aan Software Quality Systems (SQS) voor een onafhankelijke toetsing. In januari heeft deze partij de toetsing met betrekking tot OSV afgerond. SQS heeft hierbij twee aspecten beoordeeld:

- de mate waarin de software voldoet aan de door de Kiesraad opgestelde specificatie voor de berekening van de uitslag en zetelverdeling
- de mate waarin de software voldoet aan de eisen die aan de software worden gesteld volgens de bijlage bij art. 2a van de Kiesregeling

De twee beoordeelde aspecten zijn onderdeel van de uitwerking van artikel P 1a van de Kieswet. Het toetsingsrapport van SQS is te vinden op de website van de Kiesraad.¹⁵ SQS heeft aanvullend ook de algemene softwarekwaliteit van OSV beoordeeld en heeft daarbij een aantal aanbevelingen gedaan ter verbetering.

Aanbesteding OSV

Doordat de onderhouds- en beheersovereenkomst voor OSV met IVU trafficTechnologies A.G. halverwege 2015 afliep, heeft een aanbestedingsprocedure plaatsgevonden voor een nieuwe overeenkomst. Aan deze Europese aanbestedingsprocedure hebben verschillende partijen deelgenomen. Op basis van de inschrijvingen is de opdracht voor het onderhoud en beheer van OSV voor de komende 3 jaar (opnieuw) gegund aan IVU.

Wet raadgevend referendum (Wrr)

Op 1 juli 2015 trad de Wrr in werking. Hierbij is een belangrijke rol voor de Kiesraad weggelegd, zoals het publiceren van referendabele wetten, het beschikbaar stellen van verzoekformulieren voor referenda, de controle van de ingediende verzoeken, het nemen van beslissingen in de zogeheten inleidende en definitieve fase voor die verzoeken, en het bekendmaken van de uitslag van een referendum. Ten behoeve van deze taken is in opdracht van de Kiesraad een softwareapplicatie ontwikkeld en in beheer genomen. Er is een speciale website ontwikkeld¹⁶, waarop de referendabele wetten/verdragen worden vermeld en waar verzoekformulieren voor het houden van een referendum worden gedownload.

¹⁵ <https://www.kiesraad.nl/artikel/ondersteunende-software-verkiezingen-osv>.

¹⁶ Zie <https://www.referendumovereenwet.nl>.

Voor de controle van ingediende verzoeken is (vooralsnog op tijdelijke basis) extra personeel aange-
trokken en is een samenwerkingsverband aangegaan met een onderdeel van de Belastingdienst te
Heerlen.

Aanpassingen software

In 2015 is een aanpassing van OSV voorbereid, zodat de software ook gebruikt kan worden bij
raadgevende referenda. Onderdeel van de aanpassingen is het opnemen van de modellen
(verzoekformulieren) voor het referendum. SQS is gevraagd om, net als bij de toetsing van OSV voor
de verkiezingen op grond van de Kieswet, de software voor het raadgevend referendum te toetsen.

Wet goedkeuring Associatieovereenkomst tussen EU en Oekraïne

Sinds de inwerkingtreding van de Wrr zijn in totaal 59 wetten/verdragen referendabel verklaard.

Voor 6 daarvan zijn één of meer inleidende verzoeken ontvangen.

De eerste en enige referendabele wet die in 2015 de drempels van de inleidende en definitieve fase
heeft genomen, was de Wet goedkeuring Associatieovereenkomst tussen de EU en Oekraïne. De
campagne van Geen Peil (samenwerkingsverband van Geen Stijl met Burgerforum EU) is hierbij
doorslaggevend geweest.

App voor insturen inleidende en definitieve verzoeken

Inleidende en definitieve verzoeken moeten, zo is geregeld in de Wrr, op papier worden ingediend.

Om het mensen gemakkelijker te maken een verzoek in te dienen voor een referendum over de Wet
goedkeuring Associatieovereenkomst tussen EU en Oekraïne, ontwikkelde Geen Peil een *app* waarmee
het verzoekformulier geheel digitaal kon worden ingevuld én ondertekend. De door Geen Peil alsnog
geprinte verzoeken zijn vervolgens, zoals vereist, op papier aangeleverd bij de Kiesraad.

Voldoende definitieve verzoeken voor referendum

In een openbare zitting op 14 oktober heeft de Kiesraad onder veel belangstelling bekendgemaakt dat
voldoende geldige definitieve verzoeken waren ingediend om een raadgevend referendum te laten
plaatsvinden over de Wet goedkeuring Associatieovereenkomst tussen EU en Oekraïne. Tegen dit
besluit tekende een burger beroep aan bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.
De Afdeling oordeelde dat deze persoon geen belanghebbende was en verklaarde het beroep om die
reden niet-ontvankelijk.¹⁷ Daarmee werd het besluit van de Kiesraad definitief en kwam vast te staan
dat een referendum wordt gehouden.

De Wrr voorziet in de instelling van een onafhankelijke referendumcommissie door de minister van
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De commissie is onder meer verantwoordelijk voor het
vaststellen van de dag van stemming voor referenda. Nadat definitief vastgesteld was dat er een
referendum wordt gehouden over de Wet tot goedkeuring Associatieovereenkomst tussen EU en
Oekraïne stelde de Referendumcommissie de datum van dit referendum vast op 6 april 2016.

¹⁷ <https://www.raadvanstate.nl/uitspraken/zoeken-in-uitspraken/tekst-uitspraak.html?id=85581>.

4. Adviezen

De Kiesraad heeft in 2015 de volgende adviezen uitgebracht:¹⁸

1. advies Wijziging Tijdelijke experimentenregeling centrale stemopneming naar aanleiding van de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen en de wijziging van het Tijdelijk Experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming;
2. advies Wijziging van de Kiesregeling in verband met de uitvoering van de Wet raadgevend referendum en het Besluit raadgevend referendum;
3. advies Wijziging Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming voor experimenten met een nieuw stembiljet in het stemlokaal;
4. advies n.a.v. verkiezingen voor provinciale staten, waterschappen en eilandsraden;
5. advies over de novelle inzake de Caribische kiescolleges voor de Eerste Kamer;
6. advies over het onderzoek naar strafbepalingen in het verkiezingsproces;
7. advies over restzetelverdeling bij het afschaffen van lijstencombinaties;
8. advies over het concept wetsvoorstel in verband met het afschaffen van lijstencombinaties;
9. evaluatie van de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal op 26 mei 2015;
10. advies over motie eilandsraad Bonaire;
11. advies permanente registratie niet-ingezetenen;
12. advies Ontwerpbesluit tot wijziging van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming in verband met experimenten met een nieuw stembiljet in het stemlokaal;
13. advies over initiatiefwetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet en de Wet raadgevend referendum om kieskringen af te schaffen;
14. advies over initiatiefwetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet om de kandidatenlijsten of daarmee samenhangende bescheiden elektronisch in te kunnen leveren.

De meeste adviezen zijn uitgebracht aan de minister van BZK. Twee adviezen (nrs. 13 en 14) zijn uitgebracht aan de Tweede Kamer. De meeste adviezen heeft de Kiesraad op verzoek uitgebracht. Daarnaast heeft de Kiesraad vier 'spontane' adviezen uitgebracht: twee adviezen naar aanleiding van de verkiezingen (nrs. 4 en 8), één over de strafbepalingen in het verkiezingsproces (nr. 6), en één naar aanleiding van een motie die op 26 mei 2015 door de eilandsraad van Bonaire is aanvaard (nr. 10).

1. Advies Wijziging Tijdelijke experimentenregeling centrale stemopneming naar aanleiding van de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen en de wijziging van het Tijdelijk Experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming (12 januari 2015)

In het verlengde van de experimenten die in 2014 met het tellen van de stemmen op één of meer centrale locaties in plaats van in de afzonderlijke stembureaus zijn gehouden, wilde de minister van BZK in 2015 bij de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen soortgelijke experimenten organiseren. Voor het geval kiezers hun stembiljet in de verkeerde stembus deponeren, werd een regeling getroffen. De Kiesraad adviseerde te evalueren hoe vaak het veronderstelde probleem zich zou voordoen.

Vervolg op het advies

De minister van BZK heeft het model voor het proces-verbaal van het gemeentelijk stembureau zodanig gewijzigd dat nu geëvalueerd kan worden hoe vaak het voorkomt dat bij een gecombineerde verkiezing stembescheiden in de verkeerde stembus worden gestopt. Dat is echter niet gebeurd bij de evaluatie door het ministerie van BZK.¹⁹

2. Advies Wijziging van de Kiesregeling in verband met de uitvoering van de Wet raadgevend referendum en het Besluit raadgevend referendum (9 februari 2015)

Vanwege de invoering van de Wrr moesten formulieren ontwikkeld worden, bijvoorbeeld om verzoeken tot het houden van een referendum in te dienen. De Kiesraad gaf aan er, evenals de minister, voorstander

¹⁸ Alle adviezen van de Kiesraad zijn te vinden op www.kiesraad.nl/adviezen_en_publicaties.

¹⁹ Kamerstukken II 2014/15, 31 142, nr. 51.

van te zijn om de verzoekformulieren in de Kiesregeling te integreren, omdat formulieren voor andere verkiezingen hier ook in opgenomen zijn. Hij deed een aantal suggesties om de uniformiteit van de modellen verder te vergroten. Daarnaast vroeg de Kiesraad aandacht voor de eisen die aan de software voor de uitslagberekening van een referendum worden gesteld. De eis dat de software voor meerdere besturingssystemen ontwikkeld moet worden, vond de Raad overbodig.

Vervolg op het advies

De suggesties van de Raad om de uniformiteit van de modellen te vergroten zijn overgenomen. De minister van BZK heeft de eis dat referendumsoftware voor meerdere besturingssystemen ontwikkeld moet worden gehandhaafd.

3. Advies Wijziging Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming voor experimenten met een nieuw stembiljet in het stemlokaal (22 april 2015)

De Kiesraad ondersteunde het voornemen van de minister van BZK tot hervatting van het onderzoek naar een nieuw stembiljet. De Kiesraad kon zich ook vinden in de beslissing om een experiment uit te voeren met het stembiljet dat eerder succesvol door Nederlandse kiezers in het buitenland is gebruikt. Geadviseerd werd om bij voorkeur in te zetten op het verbeteren van de voorgestelde stemmethode en terughoudend te zijn met het experimenteren met andere stembiljetten. Het ontwerpvoorstel voorziet in de mogelijkheid logo's van politieke partijen en foto's van kandidaten op stembiljetten af te drukken. Geadviseerd werd in de toelichting de voor- en nadelen van de publicatie van foto's van kandidaten op het stembiljet nader uiteen te zetten, zoals mogelijke beïnvloeding van stemgedrag.

Vervolg op het advies

De minister van BZK heeft aangegeven dat bij de evaluatie van de regeling rekening wordt gehouden met de omstandigheid dat kiezers de tijd moet worden gegund om vertrouwd te raken met een nieuwe manier van stemmen. Wat betreft de beïnvloeding van het stemgedrag door het gebruik van foto's van kandidaten heeft de minister erop gewezen dat hiervan zijns inziens alleen sprake is bij kiezers die, voordat zij het stemlokaal binnen gaan, nog niet (zeker) weten op welke politieke partij of kandidaat zij hun stem willen uitbrengen. De minister blijft voorstander van het gebruik van partijlogo's en foto's op het stembiljet.

4. Advies n.a.v. verkiezingen voor provinciale staten, waterschappen en eilandsraden (18 mei 2015)

In zijn advies naar aanleiding van de provinciale staten- en waterschapsverkiezingen van 18 maart jl. heeft de Kiesraad geadviseerd om bij toekomstige verkiezingen meer duidelijkheid te geven over het afschermen van gegevens op (de kopie van) het identiteitsbewijs. Verder zou de Raad graag de effecten van de gecombineerde verkiezingen nader willen laten onderzoeken. In enkele gevallen bleek onduidelijk welke kiezer voor welk waterschap kon stemmen. Geadviseerd werd om hier een duurzame oplossing voor te vinden.

Vervolg op het advies

De minister heeft het advies om meer duidelijkheid te geven over het afschermen van gegevens op het identiteitsbewijs overgenomen. Nader onderzoek naar eventuele 'nationalisering' van de waterschapsverkiezingen, achtte hij niet nodig. Ook het advies om de procedure voor het bepalen van de kiesgerechtigdheid bij waterschapsverkiezingen te wijzigen, is niet overgenomen. De minister heeft er daarbij op gewezen dat zich slechts in één gemeente een incident heeft voorgedaan, waardoor 140 kiesgerechtigden aanvankelijk een verkeerde stempas toegestuurd hebben gekregen.

5. Advies over de novelle inzake de Caribische kiescolleges voor de Eerste Kamer (11 juni 2015)

Door het instellen van kiescolleges kunnen kiezers in het Caribische deel van Nederland ook (indirect) invloed krijgen op de samenstelling van de Eerste Kamer. De vraag doet zich dan voor of er één kiescollege moet komen voor het gehele Caribische gebied, of één kiescollege per eiland. Gekozen is voor het laatste. De Kiesraad kon zich vinden in dit voorstel, maar heeft geadviseerd de Grondwet zodanig te wijzigen dat de tweede optie niet is uitgesloten.

Vervolg op het advies

Het beschreven onderdeel van het advies is overgenomen.

6. Advies over het onderzoek naar strafbepalingen in het verkiezingsproces (12 juni 2015)

De Kiesraad heeft onderzoek laten doen naar de werking van de strafbepalingen in het verkiezingsproces. Naar aanleiding van dit onderzoek heeft hij een spontaan advies uitgebracht. Daarin adviseerde de Raad de minister van BZK in overleg te treden met zijn ambtsgenoot van Veiligheid en Justitie over een nieuwe delictomschrijving voor het ronselen van volmachten. De huidige delictomschrijving stelt uitlokking niet strafbaar en geeft het openbaar ministerie onvoldoende mogelijkheden om te kunnen optreden tegen het ronselen van volmachten bij verkiezingen. Daarnaast heeft de Raad voorgesteld om de gronden voor uitsluiting van het kiesrecht uit te breiden, zodat het mogelijk wordt dat de rechter een delinquent zijn kiesrecht tijdelijk ontnemt (als bijkomende straf) bij het begaan van bepaalde verkiezingsgerelateerde delicten.

Vervolg op het advies

Het advies ligt bij de minister en de Kiesraad is in afwachting van een reactie.²⁰

7. Advies over restzetelverdeling bij afschaffing lijstencombinaties (22 juni 2015)

De Kiesraad heeft op verzoek van de minister van BZK een advies uitgebracht over een aanpassing van het systeem van restzetelverdeling. In dit advies licht de Kiesraad toe dat zowel kleine als grote partijen profijt kunnen hebben van het gebruik van de lijstencombinatie en dat de lijstencombinatie niet ten gunste van de kleine partijen is ingevoerd. Wel is het zo, dat het feitelijk vooral kleine partijen waren die de afgelopen decennia van de mogelijkheid tot het aangaan van een lijstencombinatie gebruikmaakten. Of het afschaffen van de lijstencombinatie gepaard moet gaan met een verandering in de formule voor de restzetelverdeling is een keuze die aan de politiek is, aldus de Kiesraad.

Vervolg op het advies

Zie advies nr. 8.

8. Advies over het concept wetsvoorstel in verband met het afschaffen van lijstencombinaties (22 juli 2015)

De Tweede Kamer heeft, door het aannemen van de motie-Taverne, de minister van BZK gevraagd om een wetsvoorstel dat zorgt dat politieke partijen niet langer een lijstencombinatie kunnen aangaan. In zijn advies heeft de Kiesraad aangegeven dat de vraag of afschaffing van lijstencombinaties een goede zaak is, een politieke afweging vergt. Hij heeft zich daarom in het advies beperkt tot enkele wetstechnische gevolgen van een eventuele afschaffing.

Vervolg op het advies

Op basis van de adviezen van de Kiesraad (vgl. ook nr. 7) concludeert de minister dat een afschaffing van het systeem van lijstencombinaties niet gepaard hoeft te gaan met een wijziging in de systematiek

²⁰ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34300-VII-2.html>.

van restzetelverdeling. De mogelijkheid een lijstencombinatie aan te gaan is immers niet geïntroduceerd om kleine politieke partijen te compenseren voor de wijze waarop in het huidige systeem de restzetels worden verdeeld.

9. Evaluatie van de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal op 26 mei 2015 (6 juli 2015)

Naar aanleiding van de Eerste Kamerverkiezing van 26 mei 2015 heeft de Kiesraad een spontaan advies uitgebracht. Daarin is onder meer geadviseerd in de Kieswet te regelen dat aan statenleden die zich bij de Eerste Kamerverkiezing vergissen bij het invullen van hun stembiljet, eenmalig een nieuw stembiljet kan worden uitgereikt. Ook adviseerde de Raad om meer processen-verbaal elektronisch te publiceren, omdat dit het verkiezingsproces transparanter en beter te controleren maakt.

Vervolg op het advies

In zijn reactie heeft de minister van BZK toegezegd om in een volgend wetsvoorstel te regelen dat bij Eerste Kamerverkiezingen aan statenleden een vervangend stembiljet kan worden uitgereikt. Daarnaast heeft hij aangegeven met de VNG en de NVVB te willen bespreken hoe het digitaal beschikbaar maken van processen-verbaal kan worden uitgebreid.

10. Advies over motie eilandsraad Bonaire (22 juli 2015)

Op 28 mei 2015 heeft de eilandsraad van Bonaire unaniem een motie aanvaard waarin de Kiesraad wordt opgeroepen onderzoek te doen naar vermoedelijke ronselpraktijken van onderhandse volmachten tijdens de op 18 maart gehouden eilandsraadsverkiezing op Bonaire. Naar aanleiding van deze motie heeft de Kiesraad een advies uitgebracht aan de minister van BZK. Daarin is aangegeven dat de Kiesraad niet kan ingaan op het verzoek van de eilandsraad, omdat hij geen toezichhoudende taken en onderzoeksbevoegdheid heeft met betrekking tot vermeende misstanden in de verkiezingspraktijk. De eilandsraad bepleitte in de motie voorts afschaffing van de zogenoemde onderhandse volmacht. De Kiesraad zag hiervoor onvoldoende redenen.

Vervolg op het advies

In een reactie richting de eilandsraad heeft de minister van BZK bevestigd dat de Kiesraad niet in de positie is om onderzoek te doen naar het vermeend ronselen van volmachten op Bonaire. De minister zag net als de Kiesraad geen aanleiding om op Bonaire alleen nog de schriftelijke volmacht toe te staan.

11. Advies permanente registratie niet-ingezetenen (17 augustus 2015)

De minister heeft de Kiesraad om advies gevraagd over een wetsvoorstel dat de permanente registratie van kiezers in het buitenland regelt. Inzet van permanente kiezersregistratie is: vergemakkelijken en bevorderen van het stemmen door Nederlandse kiezers in het buitenland. De Kiesraad heeft de minister gesuggereerd om, na de totstandkoming van het permanente register, in landen waar grote aantallen Nederlandse kiezers verblijven, stemmen in persoon op ambassades en consulaten mogelijk te maken.

Vervolg op het advies

Het advies ligt bij de minister en de Kiesraad is in afwachting van een reactie.

12. Advies Ontwerpbesluit tot wijziging van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming in verband met experimenten met een nieuw stembiljet in het stemlokaal (12 oktober 2015)

De Kiesraad kon zich vinden in het voornemen van de minister van BZK om experimenten te houden met een nieuw stembiljet in het stemlokaal. Hij heeft de minister daarbij geadviseerd om in enkele gemeenten gelijktijdig te experimenteren met zowel het nieuwe stembiljet als met centraal tellen van stemmen.

Vervolg op het advies

Het advies ligt bij de minister van BZK en de Kiesraad is in afwachting van een reactie.

13. Advies over initiatiefwetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet en de Wet raadgevend referendum om kieskringen af te schaffen (16 november 2015)

In 2011 heeft de Kiesraad gepleit voor het afschaffen van kieskringen²¹. Hij heeft dan ook met instemming kennisgenomen van het initiatiefwetsvoorstel hiertoe van het Kamerlid Klein. Er wordt in de praktijk namelijk vrijwel geen gebruik meer gemaakt van de mogelijkheid om per kieskring een andere kandidatenlijst in te dienen. De Kiesraad was van mening dat, zolang de uitslag per gemeente in persoon moet worden overgebracht naar de Kiesraad, de tussenkomst van de hoofdstembureaus bij de vaststelling van de uitslag wenselijk blijft.

Vervolg op het advies

Het wetsvoorstel ligt bij de Tweede Kamer. In het initiatiefwetsvoorstel wordt voorgesteld dat hoofdstembureaus hun rol bij de berekening van de verkiezingsuitslag behouden. Wel is sprake van (12) provinciale hoofdstembureaus.

14. Advies over initiatiefwetsvoorstel tot wijziging van de Kieswet om de kandidatenlijsten of daarmee samenhangende bescheiden elektronisch in te kunnen leveren (16 november 2015)

Ook het tweede initiatiefwetsvoorstel waarover de Kiesraad dit jaar een advies heeft uitgebracht, is ingediend door het Kamerlid Klein. De Kiesraad verklaarde positief tegenover zijn voorstel te staan om het mogelijk te maken de stukken voor de kandidaatstelling (ook) digitaal in te leveren, maar heeft wel geconcludeerd dat bij sommige punten nog nadere uitwerking nodig is. Vanuit het oogpunt van transparantie, controleerbaarheid en integriteit van het verkiezingsproces is het verder wenselijk dat er meer duidelijkheid komt over de eisen waaraan de voor de kandidaatstelling in te zetten ICT-toepassingen moeten voldoen, aldus de Raad.

Vervolg op het advies

Het wetsvoorstel ligt bij de Tweede Kamer.

²¹ https://www.kiesraad.nl/sites/default/files/Adviezen_2011-Advies_passief_kiesrecht.pdf.

5. Aanduidingen en benoemingen

De Kiesraad registreert namen (aanduidingen) en logo's van politieke partijen die willen deelnemen aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer, Eerste Kamer en het Europees Parlement.

Registratieverzoeken

In 2015 heeft de Kiesraad elf verzoeken van politieke partijen ontvangen om hun naam (aanduiding) te registreren in het register voor de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer of Tweede Kamer. Verder is één verzoek tot wijziging van een aanduiding in laatstgenoemd register ontvangen. De Kiesraad heeft een verzoek van één groepering ontvangen voor registratie van een logo in zowel het register voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer als in het register van het Europees Parlement.

Register Eerste Kamer

De Kiesraad heeft in 2015 drie nieuwe aanduidingen geregistreerd in het register voor de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer, te weten: VRIJ MANDAAT, PSP'92 en Lokaal Brabant. In totaal bevatte het register na registratie van de nieuwe aanduidingen vier aanduidingen. De drie nieuwe aanduidingen zijn later in 2015 weer uit het register geschrapt, omdat de betreffende politieke partijen geen kandidatenlijst hadden ingeleverd voor de in mei gehouden Eerste Kamerverkiezing.

Register Tweede Kamer

Het register voor de Tweede Kamerverkiezing is in 2015 uitgebreid met acht aanduidingen: Onafhankelijk Liberaal, Beweging voor Burger- en Mensenrechten, Ouderen Partij Nederland, DENK, POKER, Klimaatpartij, 'van de mensen' en Vrije Democratische Partij (VDP). De aanduiding Groen Liberaal is op verzoek van de politieke partij gewijzigd in GLP. Bij één aanduiding, de Beweging voor Burger- en Mensenrechten, heeft de Kiesraad in 2015 een logo geregistreerd. Uit het register voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer zijn geen aanduidingen of logo's geschrapt. Het register voor de Tweede Kamerverkiezing bevatte eind 2015 in totaal 53 aanduidingen.

Register Europees Parlement

De Kiesraad heeft geen verzoek tot registratie van een aanduiding in het register voor de Europees Parlementsverkiezing ontvangen. Eén verzoek tot registratie van een logo in dit register heeft de Kiesraad afgewezen, omdat de aanduiding van de betreffende partij niet ook geregistreerd was voor deze verkiezing, terwijl dit wel een vereiste is. Uit het register voor de verkiezing van de leden van het Europees Parlement zijn geen aanduidingen of logo's geschrapt. Het register voor de Europees Parlementsverkiezing bestond eind 2015 in totaal uit 19 aanduidingen.

Benoemingen

De Kiesraad benoemt nieuwe leden in vacatures in de Eerste Kamer en Tweede Kamer en het Europees Parlement. Na de benoeming van alle nieuwe Eerste Kamerleden heeft in deze Kamer één benoeming in een tussentijdse vacature plaatsgevonden en één in een tijdelijke vacature in verband met ziekte of zwangerschapsverlof. Voor de Tweede Kamer vonden in het verslagjaar vijftien benoemingen plaats, waarvan vier in tijdelijke vacatures. In het Europees Parlement waren er twee benoemingen in één tussentijdse vacature, omdat de eerste benoeming niet werd aangenomen.

Aantal benoemingen in vacatures

	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008
Tweede Kamer	15	12	15	18	8	19	8	8
Eerste Kamer	2	3	4	3	0	3	4	0
Europees Parlement	2	1	0	1	1	2	1	1

6. Rechtszaken

In 2015 is vier keer beroep ingesteld tegen beslissingen van de Kiesraad in zijn functie als centraal stembureau. De Raad trad daarom als verweerder op in vier rechtszaken. Daarnaast trad hij in drie andere rechtszaken op als deskundige. Hierbij verstrekte de Raad op verzoek van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: de Afdeling) inlichtingen.

De Kiesraad als verweerder

IQ, de Rechten- Plichten-Partij

De IQ, de Rechten- Plichten-Partij had een waarborgsom betaald om deel te kunnen nemen aan de verkiezing van de Nederlandse leden van het Europees Parlement. Deze waarborgsom zou worden terugbetaald als het totaal aantal stemmen dat op kandidaten op die lijst werd uitgebracht, groter was dan 75 procent van de kiesdeler. De partij behaalde echter slechts 1.705 stemmen; ongeveer 0,93 procent van de kiesdeler. Daarom bepaalde de Kiesraad dat de waarborgsom niet terugbetaald werd, maar zou komen te vervallen aan de Staat der Nederlanden. Tegen deze beslissing van de Kiesraad ging IQ, de Rechten-Plichten-Partij in beroep.

In het beroep bij de rechtbank Den Haag stelde IQ, de Rechten- Plichten-Partij dat de Kiesraad van de regels had moeten afwijken, omdat er sprake zou zijn geweest van oneerlijke verkiezingen. De rechtbank oordeelde dat de Kiesraad zich terecht op het standpunt had gesteld dat de Kieswet geen mogelijkheid biedt om op andere gronden dan die in artikel H 12 van die wet genoemd worden, te besluiten tot teruggave van de waarborgsom.²²

Ongeldigverklaring blanco lijst

In aanloop naar de Eerste Kamerverkiezing van 26 mei heeft de Kiesraad een blanco lijst ongeldig verklaard, omdat de indiener ervan geen enkele schriftelijke ondersteuningsverklaring had ingeleverd. De Kieswet bepaalt dat voor iedere provincie waarvoor de lijst wordt ingeleverd, een schriftelijke ondersteuningsverklaring van ten minste één lid van provinciale staten van die provincie moet worden ingeleverd. De indiener heeft beroep ingesteld bij de Afdeling tegen de beslissing van de Kiesraad. De Afdeling stelde de Kiesraad in het gelijk en verklaarde het beroep tegen dit besluit ongegrond.²³

Besluit tot houden van referendum

Een burger heeft beroep ingesteld bij de Afdeling tegen het besluit van de Kiesraad van 12 oktober tot toelating van het definitieve verzoek tot het houden van een raadgevend referendum over de Wet goedkeuring Associatieovereenkomst tussen de Europese Unie en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en haar lidstaten enerzijds, en Oekraïne anderzijds. Hij stelde dat dit besluit ten onrechte was genomen, omdat veel van de verzoekformulieren digitaal zijn ingevuld en ondertekend, op een centrale locatie zijn geprint en daarna gebundeld op papier bij de Kiesraad zijn ingeleverd. Eiser vond dat dergelijke definitieve verzoeken ongeldig verklaard hadden moeten worden, omdat de daarop digitaal aangebrachte handtekeningen in strijd met de wet zouden zijn. De Afdeling is niet toegekomen aan een inhoudelijk oordeel over deze rechtsvraag, omdat eiser volgens de Afdeling niet-ontvankelijk was. In haar uitspraak wijst de Afdeling erop dat alleen belanghebbenden beroep kunnen instellen tegen een besluit tot toelating van een definitief verzoek. Eiser was, aldus de Afdeling, geen belanghebbende, omdat hij geen voldoende objectief en actueel, eigen en persoonlijk belang had dat hem in voldoende mate onderscheidde van anderen en dat rechtstreeks werd geraakt door het besluit.²⁴

PSP'92

Op 11 maart 2015 heeft de Kiesraad, als centraal stembureau voor de Eerste Kamerverkiezing, de aanduiding PSP'92 geregistreerd. Omdat de politieke partij bij de meest recente Eerste Kamerverkiezing geen geldige kandidatenlijst heeft ingeleverd, is haar aanduiding op 8 juni jl. weer geschrapt. Het hiertegen door PSP'92 ingestelde beroep is op het moment van schrijven nog aanhangig bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

²² Rb. Den Haag 25 februari 2015 zaaknr. SGR 14/8938.

²³ ABRvS 7 mei 2015 zaaknr. 201503540/1/A2.

²⁴ ABRvS 26 oktober 2015 zaaknr. 201507896/1/A2.

De Kiesraad als deskundige

Waterschapsverkiezingen Rijn en IJssel

Het centraal stembureau voor de verkiezing van de leden van het algemeen bestuur van waterschap Rijn en IJssel heeft een kandidatenlijst ongeldig verklaard, omdat er onvoldoende ondersteuningsverklaringen voor deze lijst waren ingediend. Degene die de lijst heeft ingeleverd, is tegen dit besluit in beroep gegaan bij de Afdeling, maar zonder het daarvoor vereiste griffierecht te betalen. Daarom is het beroep niet-ontvankelijk verklaard.²⁵

Provinciale statenverkiezingen in Gelderland

Het centraal stembureau voor de verkiezing van de leden van provinciale staten van Gelderland heeft een kandidatenlijst ongeldig verklaard, omdat bij de lijst geen bewijs was ingeleverd waaruit bleek dat de verschuldigde waarborgsom was betaald. De indiener van de lijst ging tegen dit besluit in beroep bij de Afdeling. Hij stelde dat de eis een waarborgsom te betalen een te hoge drempel opwerpt voor nieuwe politieke partijen en individuele kandidaten. Net als de Kiesraad was de Afdeling echter van mening dat het centraal stembureau volgens de Kieswet geen andere mogelijkheid had en verklaarde het beroep ongegrond.²⁶

Waterschapsverkiezingen Rivierenland

Het centraal stembureau voor de verkiezing van de leden van het algemeen bestuur van waterschap Rivierenland heeft een kandidatenlijst ongeldig verklaard, omdat deze niet was ingeleverd door een kiezer die ingezetene is van dat waterschap. De indiener heeft tegen dit besluit beroep ingesteld.

De Kiesraad kon zich vinden in het besluit van het centraal stembureau. In overeenstemming hiermee verklaarde de Afdeling het beroep ongegrond. Uit artikel B 2a, eerste lid, van de Kieswet in verbinding gelezen met artikel H 3, eerste lid, van die wet, volgt – aldus de Afdeling – dat een kandidatenlijst voor een waterschapsverkiezing alleen geldig kan worden ingediend door een ingezetene van dat waterschap.²⁷

²⁵ ABRvS 16 februari 2015 zaaknr. 201501177/1/A2.

²⁶ ABRvS 16 februari 2015 zaaknr. 201501172/1/A2.

²⁷ ABRvS 16 februari 2015 zaaknr. 201501175/1/A2.

7. Kennis en communicatie

Met het oog op de herindelingsverkiezingen in november 2014 en de verkiezingen voor provinciale staten, waterschappen, eilandsraden en de Eerste Kamer, is in oktober 2014 het Informatiepunt Verkiezingen ingesteld. Dit Informatiepunt is actief geweest tot juni 2015. In de gehele periode zijn 2342 vragen voorgelegd, met een piek in maart, rond de dag van stemming van de gecombineerde verkiezingen. Dit aantal was aanzienlijk minder dan bij het eerdere Informatiepunt, dat was ingesteld voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2014. Gezien het andere karakter van die verkiezingen was dat echter te verwachten. De meeste vragen werden wederom gesteld door gemeenten (41%). Daarnaast waren er veel vragen van burgers (26%) en politieke partijen (15%).

Website

De stijgende lijn in bezoekersaantallen van de website over de jaren zet zich voort. Over heel 2015 hebben 393.803 bezoekers de website geraadpleegd (piekdag 18-03 met 58.264 bezoekers). In 2014 waren dat er 308.516.

De website is uitgebreid met content over raadgevende referenda, evenals over waterschapsverkiezingen, aangezien die onder de Kieswet zijn gebracht. Verder is, gezien de aanhoudende belangstelling voor het onderwerp volmachtstemmen, een informatieve video over dit onderwerp gemaakt en op de site gezet.

Het aantal bezoekers van het onderdeel 'Kieswet Toegelicht' op de website was in 2015 9200.

In het verlengde van de nieuwe taak van de Kiesraad vanwege de Wet raadgevend referendum, is het mogelijk gemaakt om via www.referendumovereenwet.nl verzoekformulieren voor referendabele wetten te downloaden. Het aantal bezoekers van deze Kiesraadwebsite, die op 1 juli 2015 live ging, bedroeg over die tweede helft van het jaar 67468. Vanaf oktober daalde het aantal bezoekers aanzienlijk, mogelijk als gevolg van de door Geen Peil ontwikkelde *app* die mensen in staat stelde om langs die weg verzoekformulieren in te vullen én digitaal te ondertekenen.

Pers

Het advies van de Kiesraad over strafbepalingen in het verkiezingsproces, en de daarmee verbonden publicatie, zorgde voor veel media-aandacht. Zo verscheen op de dag van het Kiesraad symposium 'ronselen volmachtstemmen en ontzetting uit het kiesrecht' een artikel in de Volkskrant over dit onderwerp en is een uitgebreid radio-interview uitgezonden in het programma De Ochtend.

De aandacht van de pers piekte in aanloop naar de bekendmaking van de uitslag van de fase van definitieve verzoeken voor het houden van een referendum over de Associatieovereenkomst met Oekraïne. De bekendmaking werd live *gestreamd* en er was binnen- en buitenlandse pers aanwezig op de zitting.

In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen was er het nodige te doen in de media over een initiatief onder de naam 'Youth Vote Exchange'. Hierbij werd opgeroepen stemmen (c.q. stempassen) te ruilen tegen artikelen. Dit is verboden. Na enige waarschuwingen van de Kiesraad is deze actie gestaakt en werd overigens door de initiatiefnemers onthuld dat het een ludieke actie was om jonge kiezers te interesseren voor de provinciale statenverkiezingen.

Social media

Het aantal mensen dat de Kiesraad volgt op Twitter is toegenomen tot ruim 900. De Kiesraad heeft gedurende het jaar 90 tweets gezet – in 2014 waren dat er 104. De tweets worden vooral gebruikt om aandacht te genereren voor nieuwsberichten. In geval van informatieve vragen worden mensen doorverwezen naar het Informatiepunt of worden hun tweets beantwoord, veelal onder verwijzing naar content op de website. Het aantal tweets over en aan de Kiesraad schoot omhoog in het kielzog van de campagne van Geen Peil voor een referendum over de Associatieovereenkomst met Oekraïne. Op de website is de mogelijkheid gecreëerd om nieuwsberichten en andere content te delen via Twitter, Facebook of mail. Dit bleek in een behoefte te voorzien – in een aantal gevallen is daar veelvuldig gebruik van gemaakt.

Databank Verkiezingsuitslagen

De Databank bevat verkiezingsuitslagen vanaf 1848. In 2015 is de Databank aangevuld met uitslagen van de verkiezingen voor provinciale staten en de Eerste Kamer. Verder zijn de uitslagen van de gemeentelijke herindelingsverkiezingen van 18 november toegevoegd. Ook is een aantal oudere uitslagen ingevoerd.

Open data

Om zoveel mogelijk informatie als 'open data' (in de zin van: vrij beschikbaar voor hergebruik) aan te bieden, heeft de Kiesraad de volgende verkiezingsuitslagen in zogenoemde EML ('Election Markup Language')-bestanden ter beschikking gesteld: Tweede Kamer 2012, gemeenteraad 2014, Europees Parlement 2014, provinciale staten 2015, waterschappen 2015 en Eerste Kamer 2011 en 2015. Deze EML-bestanden zijn te downloaden via www.data.overheid.nl.

Publicaties en onderzoek

In 2015 is onderzoek verricht naar de plaats en het functioneren van strafbepalingen in het kiesrecht. Dit leidde tot de publicatie 'Strafbepalingen in het verkiezingsproces. Ontstaan, functioneren en toekomst' onder redactie van Ron de Jong en met bijdragen van Jennifer Alspeer, Sekandar Atmar, Melle Bakker, Edward Brüheim en Ron de Jong. In deze bundel wordt de achtergrond, betekenis en werking van een aantal voor het verkiezingsproces relevante strafbepalingen beschreven. Deze bundel gaat verder uitgebreid in op gronden voor strafrechtelijke uitsluiting van kiesrecht. Op basis van het onderzoek heeft de Kiesraad een advies aan de minister van BZK uitgebracht.

In 2015 is door Sanne Riezebos, stagiaire van de Radboud Universiteit Nijmegen, onderzoek verricht in opdracht van de Kiesraad. De stagiaire heeft de website van de Databank verkiezingsuitslagen van de Kiesraad vergeleken met databanken van andere landen.

Wetenschappelijke Raad van Advies

Sinds 2008 kent de Kiesraad een Wetenschappelijke Raad van Advies. Deze bestaat uit (externe) deskundigen op het gebied van verkiezingen en kiesrecht. De Wetenschappelijke Raad van Advies heeft tot taak onderzoek van de Kiesraad te begeleiden en te beoordelen. De leden van de Raad zijn:

Voorzitter: Prof. Dr. W. Voermans,
Hoogleraar Staats- en bestuursrecht Universiteit Leiden

Leden: Dr. H. van der Kolk,
Universitair hoofddocent en onderzoeker Politieke Wetenschappen Universiteit Twente
Dr. J. van Merriënboer,
Historicus en onderzoeker Centrum voor Parlementaire Geschiedenis

Secretaris: dr. R. de Jong,
Onderzoeker Kiesraad

De Wetenschappelijke Raad is in 2015 eenmaal bijeen geweest ter bespreking van het lopende onderzoek.

Wet openbaarheid van bestuur

De Wet openbaarheid van bestuur (Wob) regelt zowel de actieve als de passieve openbaarmaking van documenten. De Kiesraad geeft aan de actieve openbaarmakingsplicht invulling door zoveel mogelijk relevante informatie te verstrekken. Dit gebeurt onder meer via de website www.kiesraad.nl en via publicaties in de Staatscourant.

Een Wob-verzoek uit 2014, over het bedrag dat jaarlijks is besteed aan landsadvocaten, is in 2015 ingetrokken.

In 2015 heeft de Kiesraad twee Wob-verzoeken in behandeling genomen:

- Een burger diende verzoeken in om informatie over eerdere Wob-verzoeken, rechtszaken, declaraties, ICT-projecten inclusief de kosten en uitgaven, het mediabeleid, financiële jaarrekeningen en jaarverslagen, toepasselijke wet- en regelgeving en de vindplaats daarvan. Dit verzoek is niet in behandeling genomen nadat verzoeker in de gelegenheid was gesteld om het verzoek te preciseren, maar daarvan geen gebruik heeft gemaakt.
- Een burger verzocht om informatie over het aantal unieke bezoekers op door de Kiesraad beheerde websites en informatie over de uitgaven voor het ontwikkelen en onderhouden van die websites, de uitgaven voor de domeinnaam, de uitgaven voor search engines en de uitgaven voor soft- en hardware, inclusief de kosten voor installatie en ontwikkeling daarvan. Op de betreffende terreinen heeft de Kiesraad overzichten verstrekt.

8. Netwerk - nationaal en internationaal

Ook in 2015 is aandacht besteed aan het opbouwen en onderhouden van deze relaties.

Nationaal

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Net als in voorgaande jaren vond in 2015 geregeld overleg plaats met bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordigers van het ministerie van BZK, over zowel beleids-, wetgevings- als beheerszaken.

Eerste Kamer en Tweede Kamer

Op 9 februari 2015 heeft de Kiesraad deelgenomen aan een rondetafelgesprek in de Tweede Kamer over het voorstel van Rijkswet houdende goedkeuring van het op 13 december 2006 te New York tot stand gekomen Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Daarnaast heeft de Raad op 14 april een overleg gehad met de Vaste Commissie van Binnenlandse Zaken van de Tweede Kamer over elektronisch stemmen.

VNG en NVVB

Structureel vindt overleg plaats met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken, onder meer in het kader van de Commissie Verkiezingen.

Politieke partijen, gemeenten, provincies en waterschappen

In aanloop naar de eerste gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen zijn diverse instructiebijeenkomsten voor politieke partijen, provincies en waterschappen georganiseerd over het gebruik van Ondersteunende Software Verkiezingen (OSV). Daarnaast heeft de Kiesraad in voorbereiding op zijn evaluatieadvies over deze verkiezing gebruikgemaakt van input uit overleggen met vertegenwoordigers van provincies en waterschappen.

Gastcolleges en lezingen

In 2015 verzorgden medewerkers van het secretariaat enkele gastcolleges en lezingen, zoals aan de Radboud Universiteit Nijmegen en de Rijksuniversiteit Groningen.

Internationaal

Buitenlandse delegaties

De Kiesraad ontving in 2015 een delegatie uit Bhutan. Daarnaast werd met een delegatie uit Bonaire gesproken over de werking van de volmachtregeling in Caribisch Nederland.

Werkbezoek

Een afvaardiging van de Kiesraad heeft op 19 en 20 oktober in Roemenië deelgenomen aan een workshop over het codificeren van kiesrecht. De workshop werd gehouden in Boekarest en werd georganiseerd door de Permanente centrale verkiezingsautoriteit van Roemenië ter gelegenheid van de voorbereiding op/inwerkingtreding van een nieuwe Roemeense Kieswet.

Daarnaast is een afvaardiging van de Kiesraad op 5 en 6 november op werkbezoek bij IVU in Berlijn geweest. Daar kreeg de Raad een presentatie van de software IVU.elect. IVU.elect is vergelijkbaar met het in Nederland gebruikte OSV.

Congressen en conferenties

Jaarlijks organiseert de 'Venice Commission' (adviesorgaan van de Raad van Europa) een congres voor Europese EMB's (Electoral Management Bodies). Op 30 en 31 maart nam een afvaardiging van de Kiesraad deel aan het 12e congres, dat plaatsvond in Brussel (België). Het overkoepelende thema was: 'verzekeren van neutraliteit, onpartijdigheid en transparantie bij verkiezingen: de rol van verkiezingsmanagement organisaties'. De voorzitter van de Kiesraad heeft tijdens deze conferentie een bijdrage verzorgd over de relatie tussen de media en EMB's.

Van 9 t/m 11 september heeft een afvaardiging van de Kiesraad deelgenomen aan de jaarlijkse conferentie van de ACEEEO ('Association of European Election Officials'). Deze werd in 2015 in Chişinău (Moldavië) gehouden. Tijdens deze conferentie werd gesproken over de training van allen die betrokken zijn bij de organisatie van het verkiezingsproces en de gelijkwaardigheid van kiezers.

9. Financiën

De begroting van de Kiesraad is ondergebracht in Hoofdstuk VII van de Rijksbegroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, onder beleidsartikel 1 'Openbaar bestuur en democratie'.

De Raad volgt de begrotings- en verantwoordingscyclus van het ministerie van BZK. Sinds 2012 zijn de zogeheten apparaatskosten van het ministerie van BZK in de begroting gebundeld. Ook die van de Kiesraad zijn hierin ondergebracht. Het programmabudget van de Raad is wel apart zichtbaar in de Rijksbegroting.

Met het ministerie van BZK is een Toezichtsarrangement afgesproken. Hierbij rapporteert de Kiesraad periodiek aan het ministerie over bedrijfsvoeringsresultaten, waaronder eventuele uitputting van zijn budget.

Besteedbaar budget

Het besteedbaar budget van de Kiesraad bedroeg in 2015 € 4.803.000,-. Daarvan is € 4.083.603,- uitgeput. € 379.000,- is bij Najaarsnota 2015 aangemeld voor de Eindejaarsmarge.

Vergoeding voorzitter en leden Kiesraad

De Kiesraadleden ontvingen in 2015 een financiële tegemoetkoming. De voorzitter ontving per maand een vergoeding gebaseerd op 0,3 fte in schaal 18 volgens het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren (BBRA). De leden van de Raad ontvingen een vergoeding van € 235,- per vergadering en een reiskostenvergoeding.

Als gevolg van de uitvoering van de Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is op de functies van de voorzitter en de leden van de Kiesraad de rapportageplicht WNT van toepassing.²⁸ Deze normering geldt ook voor de ambtelijke staf.

Waarborgsommen

De Kiesraad ontving in 2015 waarborgsommen van politieke partijen voor de registratie van namen ('aanduidingen') en logo's, en voor de kandidaatstelling. De waarborgsommen worden teruggestort als de partijen aan de daarvoor gestelde wettelijke vereisten voldoen. Is dat niet het geval, dan vervallen de waarborgsommen aan de Staat.

²⁸ Zie jaarverslag ministerie van BZK 2015.

